RAQAMLI DAVRDA KUTUBXONA FAOLIYATI

Yashnobod tuman axborot-kutubxona markazi
Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va raqamlashtirish xizmat rahbari
Tahmina Rahimova Tohirjonovna.

Annotatsiya:

Mazkur maqolada raqamli texnologiyalar taraqqiyoti sharoitida kutubxonalar faoliyatida yuz berayotgan o‘zgarishlar, elektron axborot resurslarining o‘rni, raqamlashtirish jarayonining afzalliklari hamda zamonaviy kutubxona xizmatlarining rivojlanish istiqbollari tahlil etiladi. Shuningdek, kutubxonalarning axborot markazi sifatidagi ahamiyati va raqamli transformatsiya jarayonidagi dolzarb vazifalari yoritiladi.

Kalit so‘zlar: raqamli kutubxona, elektron resurslar, axborot texnologiyalari, raqamlashtirish, elektron katalog, sun’iy intellekt, virtual xizmatlar.

Bugungi kunda dunyo misli ko‘rilmagan sur’atlarda raqamlashtirilmoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi ta’lim, ilm-fan, madaniyat va boshqa ko‘plab sohalar qatori kutubxona faoliyatiga ham sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. An’anaviy kutubxona modeli asta-sekin zamonaviy axborot markazi ko‘rinishiga o‘tib, foydalanuvchilarga tezkor, qulay va keng qamrovli xizmatlarni taklif etmoqda.

Raqamli davr sharoitida insonlarning axborotga bo‘lgan ehtiyoji ortib bormoqda. Axborotni izlash, saqlash va undan foydalanish usullari tubdan o‘zgarmoqda. Shu sababli kutubxonalar ham zamon talablariga moslashib, o‘z faoliyatini yangi bosqichga olib chiqishi zarur. Raqamli texnologiyalar kutubxonalarga nafaqat xizmat sifatini oshirish, balki yangi foydalanuvchilarni jalb qilish imkonini ham yaratmoqda.

Raqamli transformatsiya — bu axborot texnologiyalarini faoliyatning barcha yo‘nalishlariga joriy etish orqali samaradorlikni oshirish jarayonidir. Kutubxona tizimida ushbu jarayon elektron kataloglar, avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari, elektron ma’lumotlar bazalari va raqamli fondlarning yaratilishida namoyon bo‘lmoqda.

Ilgari kitob izlash uchun foydalanuvchi kartochkali kataloglardan foydalanishga majbur bo‘lgan bo‘lsa, bugungi kunda kerakli adabiyotni bir necha soniya ichida elektron katalog orqali topish mumkin. Bu esa vaqtni tejash bilan birga xizmat ko‘rsatish sifatini ham oshiradi.

Raqamli transformatsiya kutubxona faoliyatining barcha bosqichlarini qamrab olib, axborotni yig‘ish, saqlash, qayta ishlash va tarqatish jarayonlarini takomillashtirmoqda.

Elektron kutubxonalar raqamli davrning eng muhim yutuqlaridan biridir. Elektron kutubxona foydalanuvchilarga internet orqali turli axborot resurslaridan foydalanish imkonini beradi. Elektron kitoblar, ilmiy maqolalar, dissertatsiyalar va boshqa materiallarning raqamli shaklda taqdim etilishi axborotdan foydalanish imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytiradi.

Bugungi kunda elektron kutubxonalar ilmiy tadqiqotlar olib borayotgan olimlar, talabalar va o‘quvchilar uchun muhim bilim manbaiga aylanib bormoqda.

Kutubxona fondlarini raqamlashtirish zamonaviy kutubxonachilikning ustuvor yo‘nalishlaridan biridir. Ushbu jarayon bosma materiallarni elektron shaklga o‘tkazish orqali ularning saqlanishini ta’minlaydi hamda ulardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Ayniqsa, noyob qo‘lyozmalar, tarixiy manbalar va kam nusxadagi adabiyotlarni raqamlashtirish ularning kelajak avlodlarga yetib borishida muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, raqamlashtirilgan fondlar kutubxona xizmatlarining geografik

chegaralarini kengaytirib, dunyoning istalgan nuqtasidagi foydalanuvchilarga xizmat ko‘rsatish imkonini yaratadi.

So‘nggi yillarda sun’iy intellekt texnologiyalari turli sohalar qatori kutubxonalarda ham qo‘llanila boshladi. Sun’iy intellekt asosidagi qidiruv tizimlari foydalanuvchilarga kerakli axborotni tez va aniq topishda yordam bermoqda.

Kelajakda sun’iy intellekt yordamida kitob tavsiyalari berish, foydalanuvchilarning qiziqishlarini tahlil qilish, virtual maslahatchilar yaratish va axborot xizmatlarini avtomatlashtirish imkoniyatlari yanada kengayadi. Bu esa kutubxona xizmatlarini yangi bosqichga olib chiqadi.

Biroq zamonaviy texnologiyalarni joriy etishda axborot xavfsizligi va mualliflik huquqlarini himoya qilish masalalariga ham alohida e’tibor qaratish lozim.

Texnologiyalar rivojlanayotgan bo‘lsa-da, kutubxonachining o‘rni o‘z ahamiyatini yo‘qotmaydi. Aksincha, zamonaviy kutubxonachi axborot oqimida foydalanuvchilarga to‘g‘ri yo‘l ko‘rsatuvchi mutaxassis sifatida yanada muhim rol o‘ynamoqda.

Bugungi kutubxonachi:

elektron resurslar bilan ishlay olishi;

raqamli texnologiyalarni bilishi;

axborotni tahlil qila olishi;

foydalanuvchilarga maslahat bera olishi;

axborot madaniyatini shakllantirishga hissa qo‘shishi zarur.

Shu sababli kutubxona mutaxassislarining malakasini muntazam oshirib borish zamon talabi hisoblanadi.

Raqamli transformatsiya jarayonida kutubxonalar oldida bir qator muhim vazifalar turibdi. Jumladan:

elektron fondlarni boyitish;

zamonaviy texnik vositalar bilan ta’minlash;

foydalanuvchilarning raqamli savodxonligini oshirish;

masofaviy xizmatlarni rivojlantirish;

xalqaro axborot resurslari bilan integratsiyani kuchaytirish;

axborot xavfsizligini ta’minlash.

Mazkur vazifalarning samarali amalga oshirilishi kutubxonalarning raqamli jamiyatdagi o‘rnini yanada mustahkamlaydi.

Xulosa

Raqamli davr kutubxonalar faoliyatiga yangi imkoniyatlar va yangi mas’uliyatlarni olib kirdi. Elektron kutubxonalar, raqamlashtirish jarayonlari, sun’iy intellekt texnologiyalari va virtual xizmatlar kutubxonalarni zamonaviy axborot markazlariga aylantirmoqda.

Kelajak kutubxonasi bilim, innovatsiya va texnologiyalar uyg‘unlashgan maskan sifatida shakllanadi. Shunday ekan, kutubxonalar raqamli transformatsiya jarayoniga faol moslashib, jamiyatning ilmiy va ma’naviy taraqqiyotiga xizmat qilishda davom etishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

O‘zbekiston Respublikasining “Axborot-kutubxona faoliyati to‘g‘risida”gi Qonuni.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining axborot-kutubxona faoliyatini rivojlantirishga oid farmon va qarorlari.

Kutubxonashunoslik asoslari. – Toshkent.

Raqamli texnologiyalar va elektron kutubxonalar bo‘yicha ilmiy adabiyotlar.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga oid zamonaviy tadqiqotlar.